

Доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук
Старицька Ольга Олексіївна

ГЕНЕТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Із загальної теорії права відомо, що під поняттям структури будь-якого правового об'єкта варто розуміти сукупність стійких зв'язків, що забезпечують збереження його головних ознак при різних зовнішніх і внутрішніх змінах. Як наголошує О.А. Кірімова, структура будь-якого правового явища є те, що залишається стійким при різних перетвореннях.

Аналізуючи будову правового інституту, варто зазначити, що головним його структурним елементом (цеглиною) є ніщо інше як правова норма, при цьому це має бути поєднанням не хаотичних норм, а лише тих, що пов'язані між собою єдністю юридичного змісту та врегульованих однотипних суспільних відносин.

Під час структурно-функціонального аналізу правового інституту важливим є виявлення головних видів структурно-функціональних зв'язків між елементами його будови, завдяки яким системне утворення набуває цілісності та здатності функціонувати [3].

Відомий теоретик права С.С. Алексєєв стверджував, що в системі права від профільних (базових) галузей, інститутів ідуть генетичні, функціональні та структурні зв'язки [1, с. 294]. І якщо питання функціональних та структурних зв'язків, хоч частково, але все ж таки досліджувалося представниками юридичної науки, то питання генетичних зв'язків все ще залишається малодослідженим і потребує наукової розробки.

Генетичні зв'язки, або зв'язки породження, у загальнофілософському розумінні відображають сутність відношення, за якого один об'єкт є підставою, що зумовлює появу іншого.

Можна виокремити декілька типів співвідношення норм споживчого права з цивільним, адміністративним, кримінальним правом тощо. По-перше, вони можуть перебувати між собою як у прямому, так й опосередкованому зв'язку. Прикладом, на нашу думку, є норми ЦК України, що встановлюють підстави щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди, що є одним зі способів захисту цивільних прав споживачів у разі їх порушення.

Наявність правопорушень закономірно обумовлює появу певного правового механізму захисту та юридичної відповідальності. Цей механізм захисту прав споживачів законодавчо закріплено на рівні різних галузей права. На цьому рівні досить чітко прослідковується генетичний зв'язок між споживчими відносинами, регульованими міжгалузевим інститутом захисту прав споживачів, з інститутом юридичної відповідальності.

Якщо так, то споживчі відносини генетично є основою для подальшої появи відповідного структурного утворення в системі права, тобто міжгалузевого комплексного інституту юридичної відповідальності (саме у

сфері споживання). Цей зв'язок яскраво виявляється, коли предметом аналізу є види юридичної відповідальності споріднених галузей права, наприклад у цивільному.

Притаманні інституту цивільно-правової відповідальності властивості проходять «спеціалізацію» (відповідно до використовуваного в юридичній науковій літературі терміна), в інституті захисту прав споживачів. Реальність цивільно-правової відповідальності представлена у двох її підвидах – договірній і деліктній. Своєрідність останньої полягає в тому, що вона виникає не на підставі вже наявних правовідносин, а самостійно. Ця особливість деліктної відповідальності визначила широку сферу її використання в інших галузях права, коли в них не були розвинені власні види матеріальної відповідальності. Зазначене положення і стало підставою для утвердження цивільно-правового характеру будь-якого виду майнової відповідальності. Проте використання положень деліктної відповідальності в інших галузях права як до прийняття спеціальних норм, що регулюють певний (галузевий) вид відповідальності, так і після їх прийняття посилює глибокий генетичний зв'язок цивільно-правової відповідальності з іншими видами майнової відповідальності, не уникаючи галузевої специфіки останніх.

Отже, унаслідок відокремлення від цивільного права споживче право запозичило разом з певною частиною майнових відносин і відповідний засіб їх захисту у вигляді цивільно-правової відповідальності. Схожий генетичний зв'язок можна дослідити й під час зіставлення адміністративної та кримінальної відповідальності у сфері захисту прав споживачів.

Споживче право, запозичивши певні риси адміністративного права, перейняло і специфічний засіб захисту, збагачений специфікою споживчих відносин, – фінансову відповідальність, що визначає порядок накладання та стягнення штрафів за наявності порушень у сфері прав споживачів [2, с. 126].

Також у юридичній науковій літературі наявна теза про наявність такого підвиду відповідальності як оперативно-господарські санкції. Зокрема таку наукову позицію поділяють Г.Г. Антуха, Д.І. Афанасьєв, В.В. Дяков, зазначаючи, що такий вид санкцій є важливим елементом механізму відповідальності за порушення законодавства про захист прав споживачів [2, с. 129].

Зазначені види відповідальності реалізують за допомогою зовнішньо-владного примусу. Ця близькість зазначених відповідальностей зумовлена системою (що різниться лише ступенем шкідливості) правопорушень, що наділена численними факторами економічного, політичного, ідеологічного й особистого характеру.

Таким чином, поміж цивільно-правовою, кримінальною, адміністративною, фінансовою, оперативно-господарською відповідальністю також наявний тісний генетичний зв'язок. Це пов'язано, насамперед, з близькістю їх юридичного змісту та виконуваними завданнями.

Отже, дослідивши питання структури правового інституту було виявлено, що поміж різних його елементів, як складова, існують генетичні зв'язки, що і обумовлюють стійкість та взаємопов'язаність різних сфер суспільного та правового буття. Зазначені генетичні зв'язки будови правового інституту

доводять об'єктивне існування в системі права міжгалузевого комплексного інституту захисту прав споживачів. Також зазначений правовий інститут є генетичним підґрунтям для подальшого виникнення, розвитку та функціонування видів юридичної відповідальності з урахуванням специфіки споживчого права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексеев С. С. Структура советского права / Алексеев С. С. — М. : Юрид. лит., 1975. — 264 с.
2. Антуха Г. Г. Про захист прав споживачів : наук.-практ. комент. Закону України : станом на 5 верес. 2011 р. / [Антуха Г. Г., Афанасьєв Д. І., Дяков В. В. та ін.]. — К. : Професіонал, 2011. — 388 с.
3. Вишновецька С. В. Системний підхід у дослідженні методологічних проблем загальної теорії трудового права : постановка проблеми [Електронний ресурс] / С. В. Вишновецька. — Режим доступу : [http:// vuzlib. com/content/view/ 2430/115/](http://vuzlib.com/content/view/2430/115/).
4. Киримова Е.А. Правовой институт : Теоретико-правовое исследование : автореферат дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений / Е. А. Киримова. — Саратов, 1998. — 23 с.